

Nguyễn Huy Thiệp

Chảy đi sông ơi

Đoạn sông chảy qua bến Cốc lia một vòng cung đầy những doi cát bên bồi về mãi phía tây. Bến đò ở ngay gốc gạo đơn độc đầu xóm. Con sông bên nước mơ màng và buồn cô liêu, nửa như chờ đợi, nửa như hờn dỗi. Mùa hoa, trên ngọn cây gạo màu đỏ xao xuyến lạ lùng. Nước lơ lững trôi, giữa tim dòng sông rạch một mũi sóng dập dờn, ở đầu mũi sóng có một điểm đen tựa như mũi giáo. Bến đò tĩnh lặng rất ít người qua lại. Mùa đông có cả những con sáo lông đen chân vàng đậu trên sợi thép níu đò căng từ gốc gạo sang phía kia sông. Chúng nghiêng nghiêng đầu xuống dòng nước chảy tha thiết lú ra lú rú. Chiều xuống tiếng chuông nhà thờ ở giữa bến Cốc lan trên mặt sông mang mang vô tận. Con sông tựa như giật mình phút chốc sau đó lại lặng im trôi, giống như một người hiểu biết tất cả nhưng đang mãi mê suy nghĩ, chẳng cần mà cũng chẳng thêm biết đến xung quanh chọn rộn những gì.

Con sông và bến đò ấy gắn với đời tôi những năm thơ ấu. Hồi ấy nhà tôi ở cách bến đò chừng năm trăm thước. Ngoài giờ đi học, thỉnh thoảng tôi vẫn lang thang xuống bến đò chơi.

Thường thường, tôi vẫn thích nhất mùa đánh cá mè. Tiếng gõ đuổi cá lanh canh và tiếng sóng vỗ oàm oạp bên mạn thuyền nan làm tôi mê mải. Ở trên mặt sông, ánh sao mờ mờ hắt xuống những vệt lặn tăn bàng bạc đẹp đến lạ lùng. Hàng chục chiếc thuyền thúng bé nhỏ lặng lẽ trôi trên mặt nước. Tiếng ho húng hắng, tiếng rít thuốc Lào và tiếng lầm rầm đọc kinh cầu nguyện nghe

thú vô cùng. Về sáng, một rải sương mù buồn toả trên sông, không thể phân biệt ranh giới giữa bến với bờ, giữa đường mặt sông với nền trời nữa. Những con cá mòi màu trắng bằng bạc đầy trong lòng thuyền. Mùi khói thơm nồng và mùi cá nướng thơm ngậy lan trong không khí ban mai trong sạch. Tất cả những quang cảnh ấy và cảm giác ấy đều thật tuyệt vời. Tuyệt vời hơn nữa còn là truyền thuyết huyền hoặc về con trâu đen ở khúc sông này. Những người đánh cá ban đêm quả quyết đã nhìn thấy nó. Nó thường xuất hiện vào lúc nửa đêm. Nó ở dưới đáy lòng sông lao lên mặt nước. Toàn thân bóng nhẫy, đôi sừng cao vút, mõm thở phì phì, con trâu phi trên mặt nước như phi trên cạn. Con trâu phi bọt, nước dãi của nó tựa như trứng cá. Nếu ai may mắn hớp được bọt ấy sẽ có sức lực phi thường, bơi lặn dưới nước giỏi như tôm cá.

Tất cả những điều như thế đối với tuổi thơ của tôi có sức lôi cuốn lạ kỳ.

Thâm tâm, tôi vẫn ước mong nhìn thấy con trâu, biết đâu tôi sẽ chẳng được hưởng điều kỳ diệu? Hễ cứ chập tối là tôi bỏ nhà ra đi, mặc kệ sách vở và những lời khuyên của mẹ. Tôi xuống bến đò, năn nỉ những người đánh cá mòi để giúp không công cho họ. Thường tôi phải vã bọt mép mới có một người nào đấy thương hại cho tôi ngồi ghé lên thuyền.

- Chỉ qua bến Cốc thôi nhé! - ông chủ hào hiệp của tôi mặc cả-Thằng ngu như chó, trời rét thế này về mà nằm ổ. Mày định học đánh cá mòi làm gì thế?

- Nó định lớn lên lập hợp tác xã!- Một gã béo lẳn và đen chùi chùi ở chiếc thuyền bên mím cười thâm hiểm- Giêsuma! Ông lão đã sành đi đánh cá đêm thì ta chỉ còn xương cá mà ăn thôi đấy!

- Quăng nó xuống sông cho Hà Bá bắt!- Một gã nào đấy hăm dọa, thuyền gã lướt qua và gã dùng chiếc mái chèo thúc vào sườn tôi đau điếng.

- Ông cho nó đi xúi cả mẻ cá đêm nay là ăn đòn đấy! - Một lão chột mắt gằm

gù, lão giờ mái chèo chẳng có vẻ gì là đùa bỡn cả.

- Thôi mày xuống đi! - ông chủ của tôi hốt hoảng- cái lão trùm Thịnh không đùa với lão được đâu!

- Cháu xin bác...- Tôi rên rỉ- Bác bảo cho cháu đến cuối bến Cốc cơ mà!

- Cốc với cò gì....- ông chủ của tôi lái thuyền vào bờ, nửa như bực bội nửa như ngượng ngịu- Mày chỉ mới ngồi mà nước tràn cả vào thuyền, đến cuối bến Cốc thì tao xuống dưới đáy sông với Hà Bá à?

Tôi lội xuống thuyền nhìn theo, nước mắt ràn rụa. Có con cá gì thúc vào giữa bụng chân tôi, tôi cảm thấy cái vây của nó đập vào nhón nhón mềm mại.

Có lần tôi được chính gã béo lùn và đen trùi trùi cho ngồi lên thuyền. Gã tên là Tảo. Gã có đôi mắt lơ lơ như là mắt cá, một vết sẹo bông ở bên má bên trái to bằng bàn tay làm mặt gã biến dạng hẳn đi. Gã nói với tôi bằng giọng mềm mại trơn tuột:

- Tao thấy chú mày lên thuyền nhưng tao bảo gì thì chú mày phải nghe đấy...Hỏi tao bằng tuổi chú mày tao cũng đi đánh cá đêm. Tao quăng lưới xuống dòng sông rồi ra sức kéo. Hôm ấy mưa phùng mà rét rét là...Lưới nặng như cùm. Tao nghĩ phen này phải được một mẻ cá lớn....Khi tao kéo lưới lên thuyền thì mày có biết gì trong lưới này hay không? Một cái đầu lâu người chết! Tóc xoắn rũ rượi vướng những sợi rong dài như giun đũa. Cái đầu ngâm nước trương phình mồm như quả thị. Máu bết ở hai lỗ mũi nhom nhóp như nước dãi người....Tao đập vào hai hàm răng thì nó tụt ngay khỏi lợi, những cái chân răng ba ngạnh dài bằng đốt tay dính đầy những sợi dây chẳng bé như sợi chỉ....Hai mắt của cái đầu lâu thô lỗ nhìn tao, hai cái con ngươi từ từ đùn khỏi hốc mắt cứ thế phồng ra như có người bơm không khí...

Tôi sợ tái người. Con thuyền không người điều khiển quay tròn tạo thành những xoáy nước nhỏ. Tảo bỗng quát lên:

- Chèo gì lạ thế? Đã sợ vãi đái ra quần rồi hả? - Tào đưa ngón tay chuối mắn túm lấy ngực tôi- Tôi xin mời ông cút khỏi thuyền ngay! Ông ở trên thuyền rồi tôi lại kéo phải đầu lâu người thì tôi chết!

Tôi khóc nức nở, lay van rồi rít. Thuyền của chúng tôi đang ở giữa sông, cây gạo ở phía bên đò trông xa như một bàn tay bé nhỏ nhiều ngón khua lên bầu trời đục đục.

- Nhảy xuống! - Tào nhe hàm răng nhọn hoắt quát lên hung dữ- Ông cho mái chèo vào gáy bây giờ!

Tôi trườn xuống dưới dòng nước và lặn lẽ bơi, mắt hướng về phía cây gạo làm chuẩn. Tào cho thuyền bơi ngược dòng, giọng cười của gã ròn trên mặt nước:

- Bơi cho cẩn thận nhá! Chỗ ấy là chỗ ngày trước tao kéo được đầu lâu đấy! Tôi cắn chặt răng để khỏi oà khóc. Trái tim nhỏ bé của tôi thất lại. Nước chảy rất xiết, tôi bỗng hiểu ra nước chảy bao giờ cũng xiết, có điều phải cố mà bơi cho đến được bờ....

Cũng có một lần tôi theo trọn vẹn buổi đánh cá đêm. Lúc ấy tôi ngồi thuyền của trùm Thịnh. Lão già chột mắt này rất nổi tiếng vì những câu chuyện rùng rợn trong cuộc đời mình. Hồi trẻ lão từng đi lính cho Tây. Vợ lão có hai đứa con da trắng mắt xanh mũi lõ. Lão giết thẳng quan ba Tây để chiếm mụ vợ. Những vụ trộm lớn nhỏ trên phố chắc có dính líu đến lão vì cứ thỉnh thoảng Ủy ban lại gọi lão giam ít ngày. Lão mở quán mì vẫn thẫn những người ta đồn lão dùng thịt chuột đánh bả thạch tín. Bát mì vẫn thẫn mang cho chó ăn chó chết. Người ăn thịt chó cũng lại chết luôn. Quán mở nửa tháng thì lão dẹp tiệm, lão chất rơm vào trong quán rồi đốt bùng bùng. Có người kể rằng khi lửa bốc cao thì ở trong quán có con chuột to bằng bắp chân người phóng thẳng ra ngoài cứ cười hềnh hệch...Cái lão trùm Thịnh khủng khiếp thế mà đồng ý cho tôi đi theo. Tôi trèo vào thuyền mà run như

rẽ. Nhưng rồi chính niềm say mê huyền diệu đã thắng trong tôi. Tôi bắt đầu chèo và cố làm tốt những điều lão già sai bảo.

Lão già bắt tôi lái thuyền men theo bờ sông bên lở. Thuyền lão bỏ cách thuyền khác đến nửa cây số. Tôi nhìn cách lão điều khiển con thuyền và hiểu đây thực sự là tay bọm già trong nghề sông nước...Lão biết những chỗ thuyền nên dừng lại. Cũng có nhiều khi lão nằm hàng nửa giờ nửa thức nửa ngủ kệ tôi xoay xở. Khoảng quá nửa đêm lão tỉnh như sáo và bỗng huyền thuyên đủ thứ chuyện.

- Cái nghề đánh cá là nghề có sớm bậc nhất- Lão nói với tôi- ANh em ông thánh Simon trước kia cũng đi đánh cá. Đức chúa Giêsu trông thấy mới bảo họ rằng:" Các ông hãy đi theo tôi, tôi sẽ biến đổi các ông thành những người đánh lưới người"- Lão già hít hơi thuốc lào rồi lại buồn buồn nói tiếp- Hôm nọ trên huyện công an hỏi tao: " ông làm nghề gì?" Tao bảo làm nghề đánh cá.

Họ cười lẫn lộn:" ông đánh lưới người thì có!" Mẹ kiếp! hoá ra tao thành ông thánh Simon chứ còn gì nữa!

- Trong các thứ nghề thì nghề ăn trộm là nhàn nhã nhất...Có lần trời đang mưa phùn, mấy thằng ăn sương bên làng bảo tao:" Bác trùm Thịnh này, bây giờ mà có thịt chó ngồi ăn thì thích!" Tao bảo:" Đến nhà trùm Thịnh muốn gì được nấy!" Tao nói thế thôi, cũng lo....Chợt nhớ ban chiều nhà chánh tổng Thi giết chó...Thế là khoác áo ra đi, tao đến gần bếp thấy mùi thịt cày bụng đã mừng thầm. Ngó lên nhà trên thấy mấy đám tổ tôm. Tao mới dang hoàng đi vào trong bếp nói với người ở:" Thịt chó được chưa? Các cụ đang giục cuống lên trên nhà...Tắt đèn đi! Để tôi lấy cho các bác một bát ăn thăm dưới bếp rồi tôi bê nồi lên cho các cụ!" Miệng nói tay làm....Mấy thằng gà mờ chúi vào bát thịt còn tao bê nồi cút thẳng!

Lão cười khùng khục. Tôi nghe lão cười mà lòng cộn lên một nỗi bức bối và

chua xót lạ. ở phía doi cát bên sông, vàng trắng lưỡi liềm toả ánh sáng xanh mờ ảo. Gió thổi mơn man. Có con chim gì ẩn đêm bay qua rất thống thiết. Mặt sông như rộng hẳn ra chẳng có bến bờ gì cả. Phía đằng cây gạo, những tia sáng hồng của buổi ban mai bắt đầu le lói....

Tôi hỏi trùm Thịnh:

- Bác ơi, thế chuyện trâu đen có thực hay không?

Trùm Thịnh bật cười, lão ngả người ra sau lái, tia sáng từ trong hốc con mắt lành nhay nháy:

- Tao đã đánh cá trên khúc sông này sáu chục năm trời. Tao thuộc từng lạch một...Chuyện con trâu đen chỉ là chuyện đồn nhảm nhí....Mày hãy tin tao, ở bến Cốc này thì chuyện giết người ăn cướp có thực, ngoại tình có thực, cờ bạc có thực, còn chuyện trâu đen là giả.

Tôi lên một tiếng thở dài. Con thuyền bỗng bênh trôi xuôi.

Một lát, thuyền của chúng tôi tìm cách vòng ra tìm sông. Những con thuyền khác cụm dần một chỗ, tiếng gõ lanh canh vang trên mặt nước nghe rất rộn ràng. Trùm Thịnh bỗng nhiên chồm dậy, giọng lão lạc đi rất lạ:

- Luồng cá!

Những con thuyền khác cũng đã phát hiện ra được luồng cá. Một cuộc giành giật diễn ra, tiếng lưới ném xuống mặt sông rào rào. Thuyền của chúng tôi bị kẹp giữa các thuyền khác, không sao tung lưới ra được. Trùm Thịnh lau bầu chửi rủa. Lão điều khiển thuyền vọt lên làm tôi ngã ngửa. Tôi định ngồi dậy thì thuyền chòng chành lật nghiêng hất tôi xuống nước. Tôi không hiểu được ngay tình thế mình. Nước sặc vào miệng khiến tôi nghẹt thở. Một nỗi hoảng hốt lạnh buốt lướt trong tim óc. Tôi gào thét thanh kêu cứu. Chân tôi cứng đờ, đau buốt lạ lùng. Tôi chìm xuống nước. Tôi bỗng hoảng sợ điên cuồng vì nhớ những người đánh cá có lẽ không cứu những ai chết đuối...Tôi mê lịm đi, thấp thoáng nghe có tiếng ai như đang tâm sự với mình:

- Năm nay Hà Bá chưa bắt người nào!....

Tiếng một phụ nữ thất thanh. Tôi ngất lịm đi, thấy cả bầu trời sập xuống...

*

Khi tôi tỉnh dậy, tôi thấy mình nằm trên con đò ngang. Ngồi bên cạnh tôi là một phụ nữ khăn trùm kín mặt. Đôi mắt to đen nhìn tôi mừng rỡ:

- Thế là tỉnh rồi....Em ăn một tí cháo nhé?

Tôi cố nhồm dậy, bụng dạ trống rỗng vào đau cồn cào, chân tay tôi run bần bật. Tôi đón bát cháo cá nóng mà cầm không vững.

- Để chị bón cho- Người phụ nữ nói dịu dàng- Chị tưởng em chết. Chân tay em cứng đờ ra..Lão Tảo dộc trong bụng em đến nửa vại nước. Em là liều lắm! đi đánh cá đêm với lão trùm Thịnh có ngày chết toi mất xác!

- Chị cứu em à?- Tôi hỏi.

- ừ...chị nghe thấy em kêu cứu

- Bọn đánh cá đêm ác lắm chị ạ- Tôi buồn rầu nói- Họ nghe thấy em kêu cứu mà cứ lờ đi....

- Đừng trách họ thế- Người phụ nữ an ủi tôi, giọng nói ngân nga như hát- có ai yêu thương họ đâu...Họ đói mà ngu muội lắm.....

Tôi ngạc nhiên nghe lời chị, chưa ai đi nói với tôi những điều như thế. Buổi sáng hôm ấy trời đẹp tuyệt vời. Mùa đông thường có những ngày nắng ấm tương tự thế này: mặt trời hào phóng trải trên mặt đất tất cả hào quang rực rỡ của mình. Trời xanh ngấn ngắt, một làn gió thổi làm những hạt cát trên thuyền thành lốc nhỏ. ở bên kia sông có tiếng ai hát một bài rất lạ, tiếng hát thật buồn:

" Chảy đi sông ơi

Băn khoăn làm gì?

Rồi sông đã hết

Anh hùng còn chi?..."

Tiếng hát lơ lửng bay trên mặt sông. Hơi nước ở trên mặt sông bốc lên ngàn ngút. Lòng tôi trào dâng cảm giác dễ chịu lạ lùng, như vừa tắm xong, như vừa gột rửa được điều u ám.

Thế là từ đây tôi quen chị Thắm. Chị Thắm nhà trong bến Cốc. Nhà chị nghèo lắm. Suốt ngày ở trên con đò ngang, một tấm khăn vuông đen trùm kín mặt.

Có lần tôi hỏi chị Thắm về chuyện trâu đen. Chị bảo:

- Trâu đen có thực! Nó ở dưới nước. Khi nó lên bờ là nó mang cho người ta sức mạnh....Nhưng nhìn thấy nó, được nó ban điều kỳ diệu phải là người tốt. Tôi tin lời chị. Lòng tôi vẫn hằng ấp ủ trông thấy điều kỳ diệu ấy.

Con người ta tối tăm lắm...Chị nói với tôi khi hai chị em ngồi trên mũi đò chờ khách sang sông. Con người vô tâm nhiều như bụi bặm trên đường.

Tôi nghe chị nói, mắt ngó như nhìn bông gạo thỉnh thoảng lại khẽ khàng buông những cành đỏ thắm trên bãi cát ướt.

Tôi thiu thiu ngủ , văng vẳng lời chị đang kể thủ thi sự tích các thánh trên nước Thiên đàng:

- Ngày xưa ngày xưa ở xứ Jerualem có một con người....

*

Mùa hè năm ấy nhà tôi chuyển về thành phố. Thế là tôi xa bến Cốc, xa chị Thắm. Khi tôi ra đi, chị Thắm gọi tôi xuống đò cho ăn cháo cá.. Tôi cũng không ngờ đó là bát cháo cá mòi cuối cùng tôi ăn trong thời trai trẻ. Một cuộc sống mới mở oà trước mặt tôi. Thành phố cũng bán cá mòi nhưng là thứ cá đã được ướp khô, rút ruột.

Tôi cũng chẳng biết tôi hoà cùng với nhịp sống thành phố từ khi nào nữa.

Tôi lớn dần lên, hăm hở đuổi theo bao điều phù du. Kỷ niệm về mùa cá mòi

và chuyện trâu đen trong thời thơ ấu của tôi phai nhạt dần đi.

Năm ngoái, bỗng nhiên tôi có dịp trở về bến Cốc. Bây giờ tôi đã trưởng thành. Tôi làm công chức ở Sở, lấy vợ, đẻ một đàn con đông đúc. Cuộc sống trưởng giả no đủ bao bọc lấy tôi. Có lẽ tôi cũng chẳng có gì phàn nàn cuộc sống. Ước mơ tuổi trẻ nhường chỗ cho bao nhu cầu thiết thực.

Bến Cốc vẫn hệt như xưa. Cá mè phơi trắng trên bờ. Bến đò rất ít những người qua lại. Cây gạo vẫn đứng cô đơn chốn cũ, màu hoa rực đỏ xao xuyến bồn chồn. Tôi bước xuống đò mà lòng bồi hồi khôn tả.

Trên đò, một bà cụ già đang ngồi tư lự. Tôi bước lại gần khẽ hỏi:

- Cụ ơi, chị Thắm lái đò còn ở đây không?

- Thắm ư?- Bà cụ thoáng nổi ngạc nhiên. Tôi đứng lặng người khi nhận ra con đò cũ. Kỷ niệm ấu thơ bỗng vụt hiện về.

- ông quen nhà Thắm ư ông?- Bà cụ hỏi tôi, giọng nói nghẹn ngào- Bao nhiêu năm nay chẳng hề có ai hỏi thăm nhà Thắm....Nhà Thắm chết đuối hai chục năm rồi!

Tôi oà lên khóc nức nở. Xung quanh sông nước nhòa đi. Bà cụ lái đò vẫn đang rầu rầu kể lể:

- Khốn nạn! nhà Thắm cứu được không biết bao người ở khúc sông này...Thế mà cuối cùng nó lại chết đuối mà không ai cứu...

Bên sông lại vẳng tiếng hát thuở nào tê tái:

"Chảy đi sông ơi

Băn khoăn làm gì?

Rồi sông đã hết

Anh hùng còn chi?...."

Tôi muốn gào lên chua xót. Tôi bỗng nhiên thấy cuộc sống hiện giờ của tôi vô nghĩa xiết bao. Con trâu đen, con trâu đen trong thời thơ ấu của tôi nay ở đâu rồi?

Bên sông có tiếng gọi đến là ráo riết:

- Đò ơi....ơi đò! Đò ơi! Oì đò!